

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота

магістра

з теми: **«ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ З
ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯ МОВЛЕННЯ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ»**

Виконала: студентка 2 курсу групи KorLb1-M19z
спеціальності 016 Спеціальна освіта

Оніщук Наталія Іванівна

Керівник:

Бугера Ю.Ю., кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри
психолого-медико-педагогічних
основ корекційної роботи

Рецензент:

Вержиховська О.М., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психолого-медико-педагогічних
основ корекційної роботи

Кам'янець-Подільський – 2020

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ І ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ІГРИ ЯК ЗАСОБУ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ	7
1.1. Особливості дидактичних ігор та їх вплив на розвиток дошкільників.....	7
1.2. Формування готовності дітей із тяжкими порушеннями мовлення до навчання в школі	29
Висновки до розділу 1.....	29
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ .	
2.1. Методика дослідження готовності дітей з тяжкими порушеннями мовлення до навчання в школі	31
2.2. Якісний та кількісний аналіз результатів дослідження готовності дітей з тяжкими порушеннями мовлення до навчання в школі	50
РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	
3.1. Зміст та методи формування готовності у дошкільників з тяжкими порушеннями мовлення	56
Висновки до розділу 2.....	63
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТКИ.....	

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Діти з тяжкими порушеннями мовлення – діти з ТПМ.

Тяжкі порушення мовлення – ТПМ.

ВСТУП

Дошкільна освіта є ланкою галузі освіти, що виконує фундаментальну роль для подальшого розвитку дітей та має на меті підготовку їх до навчання у школі. Одним із основних завдань дошкільної освіти є формування особистості дитини, набуття нею соціального досвіду, розвиток її творчих здібностей.

Основним чинником повноцінного становлення в дошкільному дитинстві є мовленнєвий розвиток дитини, що визначає рівень сформованості потреб та інтересів, пізнавальних і соціальних мотивів, знань, умінь і навичок дошкільнят, що є фундаментом їх особистісної культури та подальшого розвитку під час навчання у школі.

Проблема мовленнєвої підготовки дітей до школи відображалася у наукових доробках низки вчених Л. Артемової, Т. Бондаренко, Е. Борисової, Т. Введенської, А. Давидчук, О. Ласточкіної, Г. Лаврентьевої, Л. Калмикової, О. Кононко, Л. Парамонової, Т. Піроженко, О. Усової та ін.). Педагогічні і методичні аспекти мовленнєвої підготовки дітей, в тому числі і з порушеннями мовлення, до школи були предметом вивчення А. Богуш, М. Вашуленко, В. Гербової, Л. Калмикової, К. Крутій, М. Мурашко, Н. Пахомової, О. Трифонової та ін.

Враховуючи актуальність та недостатню розробленість проблеми, було визначено тему дослідження: **«Дидактичні ігри як засіб підготовки дітей з тяжкими порушення мовлення до навчання в школі»**.

Мета дослідження – з'ясувати сутність та особливості застосування дидактичних ігор як засобу підготовки дітей з тяжкими порушення мовлення до навчання в школі.

Об'єкт дослідження – мовленнєва підготовка дітей з тяжкими порушення мовлення до навчання в школі.

Предмет дослідження – особливості формування мовленнєвої підготовки дітей з тяжкими порушення мовлення до навчання в школі засобами дидактичних ігор.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз загальної та спеціальної літератури й визначити стан розробленості проблеми дослідження, сутності її основних положень та ключових понять.
2. Емпірично дослідити та проаналізувати рівень мовленнєвої готовності дітей з тяжкими порушення мовлення до навчання в школі.
3. Визначити особливості формування мовленнєвої готовності дітей з тяжкими порушення мовлення до навчання в школі.
4. Розробити систему ігор для формування мовленнєвої готовності дітей з тяжкими порушення мовлення до навчання в школі.

Методи дослідження: *теоретичні:* вивчення, аналіз загальної і спеціальної психолого-педагогічної та методичної літератури; вивчення досвіду роботи дошкільних закладів для дітей з інтелектуальними порушеннями для з'ясування стану проблеми у сучасній практиці; *емпіричні:* констатувальний експеримент; *статистичні:* кількісний і якісний аналіз емпіричних даних та їх узагальнення.

Експериментальна база дослідження: Новомосковський заклад дошкільної освіти «Ластівка», У дослідженні взяли участь 6 дітей з тяжкими порушеннями мовлення та 6 дітей з типовим розвитком.

Теоретична значущість полягає у здійсненні теоретичного аналізу загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури з проблеми готовності дітей з тяжкими порушення мовлення до навчання в школі.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості експериментальної апробації системи дидактичних ігор для формування готовності дітей з тяжкими порушення мовлення до навчання в школі, яке може використовуватись вихователями, асистентами вихователів, корекційними педагогами в навчально-виховному процесі ЗДО, студентами під час проходження педагогічної практики.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на науковій конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. За результатами дослідження опубліковано 2 наукових статті.

Структура роботи. Дипломна робота магістра включає вступ, три розділи, загальні висновки, список використаних джерел та додатки.

ВИСНОВКИ

Результати теоретичного та практичного аналізу проблеми використання дидактичних ігор як засобу підготовки дітей з тяжкими порушення мовлення до навчання в школі дають змогу дійти таких загальних висновків:

Внаслідок теоретичного аналізу літературних джерел з'ясовано, що проблема підготовки дітей з тяжкими порушення мовлення до навчання в школі є однією з найбільш актуальних у дошкільній педагогіці.

Висвітлено основні підходи до розуміння сутності підготовки старших дошкільників з тяжкими порушення мовлення до навчання в школі, зокрема мовленнєвої підготовки. Визначено основні напрями тлумачення мовленнєвої підготовки дошкільників:

- засвоєння практичних мовленнєвими навичок, удосконалення та формування усвідомлення комунікативних функцій та форм мовленнєвої дійсності;

- застосування дитиною комплексу вербальних і невербальних засобів із метою використання одиниць мови для мислення, спілкування й самоусвідомлення в процесі життя та діяльності;

- цілеспрямований та організований процес оволодіння мовою як засобом спілкування в умовах навчально-виховного процесу.

Визначено, що мовленнєва підготовка є складовою частиною готовності дитини до шкільного навчання і передбачає навчання мови і розвиток мовлення, що в свою чергу обслуговують і поєднують всі інші види діяльності дитини, взаємодія яких передбачає наявність знань, умінь і навичок, що є базовими компонентами характеристик особистості та її компетентності.

Зазначається, що термін «компетенція» вживається у педагогічній літературі досить широко, і пов'язується з різними аспектами розвитку дитини: фізичним, пізнавальним, соціальним, мовленнєвим тощо та її особистісним зростанням. Відтак, досліджуючи проблему підготовки до школи, ці

компетентності розглядають в структурі життєвої компетентності як здатності дитини відповідно до власних можливостей і потреб, адекватно реагувати на впливи зовнішнього світу.

Розроблено методику діагностики рівня мовленнєвої підготовки дітей з тяжкими порушення мовлення до навчання в школі. Встановлено, що критеріями мовленнєвої готовності є складові мовленнєвої компетенції такі як: фонетична, що характеризується правильною вимовою звуків, розвитком фонематичних процесів, виразністю мовлення; лексична та граматична, які передбачають словникове багатство та розуміння семантики слів, морфологічну правильність мовлення, синтаксичну його побудову, наявність оцінно-контрольних дій; комунікативну, яка передбачає вміння дітей будувати діалог та зв'язні висловлювання репродуктивного та творчого характеру, наявність мовленнєвого етикету, виразність мовлення, ініціативність спілкування. Крім того, нами було виділено рівні сформованості мовленнєвої готовності до навчання в школі дітей старшого дошкільного віку: високий, достатній, середній, початковий.

В результаті спеціально проведеного емпіричного вивчення сформованості мовленнєвої підготовки дошкільників з тяжкими порушеннями мовлення виявлено її специфічні особливості. У більшості дітей виявлено достатній рівень сформованості мовленнєвої готовності.

Визначено, що мовленнєвій підготовці дошкільників з ТПМ сприяє використання системи дидактичних ігор та вправ у навчально-виховному процесі. Ключовим у розробці такої системи було поетапне формування складових мовленнєвої підготовки відповідно до її структури; кожний етап формування забезпечувався спеціально визначеним змістом та завданнями.

При розробленні системи дидактичних ігор враховувались рівні та особливості сформованості мовленнєвої готовності дошкільників. Реалізація системи дидактичних ігор опирається на включення всіх способів засвоєння

практичного досвіду доступних дітям: спільні дії дитини і педагога, дії за зразком, дії за наслідуванням дорослого, дії за словесною інструкцією. Використання зазначених способів у роботі уможлиблює надання дитині індивідуальної допомоги і для забезпечення успішного виконання нею завдань на всіх етапах накопичення чуттєвого досвіду та мовленнєвого розвитку та його усвідомленим застосуванням у практичній діяльності.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Зокрема, перспективними напрямком нашого дослідження є апробація системи дидактичних ігор щодо формування мовленнєвої підготовки дошкільників з тяжкими порушеннями мовлення до навчання в школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / МОНУ, АПНУ / [наук. кер. і упоряд. О.Л. Кононко]. – К. : Світич, 2008. – 430 с.
2. Дитина : програма виховання і навчання дітей дошкільного віку / Е. В. Белкіна, Н. М. Бібік, М. С. Вашуленко та ін. ; Київ. міжрегіон. ін-т удоскон. вчителів ім. Б. Грінченка. – Київ : Освіта, 1993. – 271 с.
3. Дитина в дошкільні роки : програма розвитку, навчання та виховання дітей. – Запоріжжя : ЛПКС, 2004. – 268 с.
4. Калмикова Л. О. Психологія формування мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку : [монографія] / Л. О. Калмикова. – К. : Фенікс, 2008. – 497 с.
5. Кононко О. Про базову програму розвитку дошкільника «Я у Світі» / О. Кононко // «Дошкільне виховання». – 2008. – № 1. – С. 3–7.
6. Крутій К. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / К. Крутій. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2005. – 208 с.
7. Ласточкіна О. В. Дослідження стану та змісту організації мовленнєвої підготовки дітей старшого дошкільного віку / О. В. Ласточкіна // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2013. - № 5 (31). – С. 143-153.
8. Ласточкіна О. В. Характеристика мовленнєвої підготовки дошкільників / О. В. Ласточкіна // Актуальні питання корекційної освіти. - 2012. - Вип. 3. - С. 127-133.
9. Малятко : програма виховання дітей дошкільного віку / З. П. Плохій, С. Є. Кулачківська, С. О. Ладивір та ін. ; наук. кер. З. П. Плохій ; АПН України. – Київ : Педагогічна думка, 1999. – 286 с.

10. Мурашко Н. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі / Н. Мурашко // Дошкільна освіта. – 2014. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dnz.ucoz.net/blog/2014-02-03>.
11. Нова редакція Базового компоненту дошкільної освіти / Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. та ін. – К. : Видавництво, 2012. – 26 с.
12. Базовий компонент дошкільної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступ : http://raketa166.at.ua/publ/bazovij_komponent_doshkilnoji_osviti_v_ukrajini_nova_redakcija/1-1-0-18.
13. Пахомова Н. Г. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з дизартрією до навчання в школі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03 / Пахомова Наталія Георгіївна. – К., 2006. – 259 с.
14. Піроженко Т.О. Комуникативно-мовленнєвий розвиток дошкільника / Піроженко Т.О. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 152 с.
15. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку : навчальний посібник для студентів педагогічних ВНЗ / упор. Л. О. Калмикова, Н. В. Харченко, С. Д. Дем'яненко, Л. А. Порядченко. – К. : Вид-во «ПП Медведєв», 2007. – 300 с.
16. Трифонова О. С. Стан сформованості мовно-мовленнєвої особистості старших дошкільників у практиці сучасних дошкільних навчальних закладів / О. С. Трифонова // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. - 2012. - Ч. 3. - С. 302-311.
17. Трифонова О. С. Діагностика рівнів сформованості мовно-мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку / О. С. Трифонова // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. - 2012. - Вип. 5. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2012_5_20.pdf
18. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика / А. М. Богуш. – Запоріжжя : Просвіта, 2008. – 230 с.

19. Богуш А. М. Змістова характеристика видів мовленнєвої компетенції дошкільників / А. М. Богуш // Наука і освіта: Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України. – № 1–2. – 1998. – С. 16–20.
20. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти / А. М. Богуш. – Х.: Видавництво «Ранок», 2011. – 176 с.
21. Богуш А. М. Формування мовної особистості на різних вікових етапах : [монографія] / А. М. Богуш, О. С. Трифонова, О. І. Кисельова, Ж. Д. Горіна, М. П. Черкасов. – Одеса : ПНЦ АПН України, 2008. – 271 с.
22. Бондаренко Т. М. Підготовка дітей до школи як педагогічна проблема в теорії і практиці вітчизняної педагогіки (друга половина ХХ століття): автореф. дис. На здобуття ступеня канд. пед. наук: 13.00.01 "Корекційна педагогіка" / Бондаренко Тетяна Миколаївна. – Луганськ, 2008. – 20 с.
23. Борисова Е. А. Индивидуальные логопедические занятия с дошкольниками: Методическое пособие / Е. А. Борисова. – М. : ТЦ «Сфера», 2009. – 64 с.
24. Впевнений старт : програма розвитку дітей старшого дошкільного віку (6-й рік життя). – К., 2010. – 36 с.
25. Березіна О.М. Павловська Т.О. Мовні ігри та забави, Тернопіль МП «Мальва-ОСО» 1999-104с.
26. Бондаренко А.К. Дидактические игры в детском саду. – М.: Просвещение, 1991. – 157с.
27. Венгер Л. А., Марцинковская Т. Д., Венгер А. Л. «Готов ли ваш ребенок к школе». — М.: Знание, 1994. — 192 с.
28. Волкова, Л. С. Шаховской С. Н. Логопедия. – М.: ВЛАДОС, 2003. – 680с.

29. Волкова. Л.С Логопедия. Учебник для студ. деф. фак. пед. высш. учеб. заведений. / М.: ВЛАДОС, 2004. – 704 с.
30. Голубева Г. Г. Коррекция нарушений фонетической стороны речи у дошкольников : Методическое пособие. – СПб. : Издательство РГПУ им. А. И. Герцена : Союз, 2000. – 64 с.
31. Гуткина Н.И. Психологическая готовность к школе. – М.: НПО «Образование», 1996. – 176 с.
32. до навчання в школі дітей шестирічного віку. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2001.
33. Дошкольная педагогика. Учебное пособие для студентов пед. институтов // Под ред. Логиновой В.И., Саморуковой П.Г. – М.: Просвещение, 1988. – 270 с.
34. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія. Навчальний посібник / за ред. М.К. Шеремет. – К.: Знання, 2010. – 293 с
35. Кридченко Н. В. Дошкільникам про професії, Харків «Основа», 2009.-128с.
36. Круттій К. Л., Лопатинська Н. А., Маковецька Н.В. Вчимося мови та розмови, або Українська разом із матусею.-Запоріжжя: Просвіта, 1999.-336с.
37. Логопедія /під. ред. Волкової Л. С. Шаховської Н. С. – М. : ВЛАДОС, 1999. – 680 с.
38. Мастюкова Е.М. Лечебная педагогика (ранний и дошкольный возраст: Советы педагогам и родителям по подготовке к обучению детей с особыми проблемами в развитии. — М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997. — 304 с.
39. Менджеричкая Д. В. Воспитателю о детской игре. – М.: Просвещение, 1982. – 128с. 8. Онищенко Т. Дитяча гра в історії розвитку дошкільного виховання на Україні. Шлях освіти. – 2000. – №2. – С. 53–56.

40. Нагорна С., Храпова І. Методики визначення готовності дітей до школи. І. Храпова, С. Нагорна.–К.: Редакції загальнопед. газет, 2014. – 120 с. - («Бібліотека шкільного світу»).

41. Пахомова Н.Г. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з дизартрією до навчання в школі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03. – Київ, 2006. – 259с.

42. Піроженко Т.О. Мовленнєве зростання дошкільника.- К.Грайлик,1999.

43. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» /О.І. Білан; за заг. Ред. О.В. Низковської, – 256 с., Тернопіль «Мандрівець», 2017

44. Рібцун Ю. В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення : програмно методичний комплекс / Ю. В. Рібцун. – К., 2012. – 258 с.

45. Рібцун Ю. В. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ : програмно-методичний комплекс / Ю. В. Рібцун. – К. : Освіта України, 2011. – 292 с.

46. Савченко О. Новий етап розвитку 4-річної початкової школи // Дошкільне виховання. – 2001. – № 1. – С. 6-10.

47. Селиверстов В. И. Игры в логопедической работе с детьми. М.: Просвещение, 1987-144с.

48. Сидоренко Н.О. Перший раз у перший клас: адаптація дитини до навчання у школі / Наталія Сидоренко. – К.: Шк. світ, 2009. – 176 с. – (Серія «Психологічна скарбничка»).

49. Стадненко Н.М., Ілляшенко Т.Д., Обухівська А.Г. Методика діагностики готовності

50. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей середньо-го дошкільного віку із ЗНМ. «Актуальна освіта» 2007.-120с.

51. Филичева Т. В., Чиркина Г. В. Программа обучения и воспитания детей с фонетико-фонематическим недоразвитием (старшая группа детского сада). – М., 1993. – 240 с.

52. Фіцула М. Педагогіка. Навч. посібник. – К.: Академія, 2000. – 544 с.
6. Формування мотиваційно-вольової готовності дітей шестирічного віку із ЗНМ до шкільного навчання: Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.08 / І.В. Мартиненко; Ін-т спец. педагогіки АПН України. – К., 2007. – 22 с.

53. Харченко А.А. Підготовка дітей до школи: Програма та методичні рекомендації навчання та виховання дітей, не охоплених суспільним дошкільним вихованням. – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2002. – 108 с.

54. Шеремет. М.К. Логопедія. Підручник, друге видання, перероблене та доповнене – К.: Видавничий Дім “Слово”, 2010. – 672 с.

55. Я хочу, я можу, я буду добре вчитись / [упоряд. Т. Гончаренко]. – К.: Редакції загально педагогічних газет, 2003. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).

56. Янківська О.П. Дидактичні ігри в дитячому садку Київ «Радянська школа» 1985-144с.